El món dels masos

Els masos són un tipus de poblament dispers que reuneix en una mateixa unitat territorial uns recursos —edificis, animals, camps, pastures i bosc— i unes persones que els exploten. L'economia dels masos combina l'agricultura, la ramaderia i l'explotació forestal. Economia, tipus de poblament, organització social i entorn donen forma a l'arquitectura i al paisatge del món dels masos.

L'ocupació del territori

Des de l'edat mitjana, el mas ha esdevingut la unitat bàsica d'ocupació de l'espai en molts indrets de Catalunya per raons econòmiques, socials i polítiques. La masia és l'edifici central del mas i l'espai on viu la família que l'explota. Al seu voltant s'articulen altres construccions que, juntament amb els camps, les pastures i el bosc, configuren el paisatge-mosaic característic dels masos. Aquest paisatge va acompanyat de pobles de mides diverses que actuen com a centres d'un territori, on viuen petits pagesos i jornalers que treballen a temporades als masos i on es concentren les botigues, els mercats i la gent d'oficis.

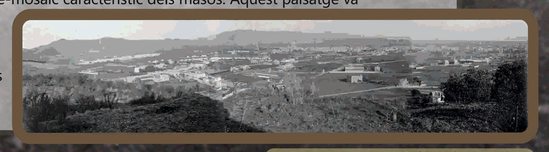

Vista del pla de Barcelona, primer terç del s. XX.
Foto: atribuïda a Lluís Domènech i Montaner. Font: Lluís Domènech Montaner-Arxiu Històric del COAC.

Les torres de defensa són vestigis del rol històric que van jugar els masos com a sistema per poblar i controlar el territori.

Mas Ral, Torrelles de Montgrí, primer quart del s. XX.
Foto: Valeri Fargnoli. Fons: Centre de Documentació del Museu de la Mediterrània.

Els masos i la producció agrícola, ramadera i forestal

Un mas està format per un edifici central, la masia, i unes construccions annexes. La masia, a més de tenir funcions d'habitatge, també inclou espais per als animals i per a la producció. Les edificacions annexes tenen finalitats productives i domèstiques: l'era, els estables i corrals, la pallissa, el porxo per guardar el carro, la bassa, el pou, la font, el safareig i, als masos més benestants, la capella. El nombre, el tipus i les dimensions de tots aquests elements i la seva articulació i distribució pel territori varien segons l'orientació productiva i la capacitat econòmica del mas, mirant sempre de trobar una organització que faciliti les feines al llarg de l'any.

Façana de Can Coll de Té amb pallers, Arbúcies, 1934.
Foto: Joan Cubells. Fons: © Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.

Cal Bellver, masia ramadera a Tagamanent (Vallès Oriental), 1933.
Foto: Jordi Ferit. Fons: Jordi Ferit-Salvador Llobet-Arxiu Municipal de Granollers.

Piles de suro a la masia Can Castellar, Arbúcies, 1935.
Foto: Jordi Ferit. Fons: Salvador Llobet-Arxiu Municipal de Granollers.

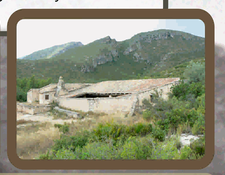

Corral de la Reina, Roquetes (Baix Ebre), 2014.
Foto i font: Parc Natural dels Ports.

Pallisses, estables, galliners i conilleres s'articulen amb la masia al voltant d'un pati o d'un espai buit que funciona com a era per batre els cereals, la qual podia estar feta de terra premsada, còdols, pedres planes o rajoles.

Era al Mas Sobrevia, Seva (Osona), 1904.
Fons: Museu Etnològic del Montseny.

Cal Granell, Cubelles, ca. 1950.
Foto i font: Antònt Pineda.

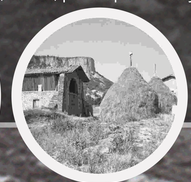

Pallissa d'una masia propera a Cantonigròs, Santa Maria de Corcó (Osona), a mitjan s. XX.
Foto: Jaume Sabarich. Fons: Jaume Sabarich Vila-Museu del Ter.

Pati del cortal Can Comas, Castelló d'Empúries, ca. 1960.
Foto: cedida per Joan Agustí Vila.
Fons: Arxiu Municipal de Castelló d'Empúries.

Els recursos disponibles al territori feien possibles altres activitats, com ara la fabricació de carbó o de gel, que requerien construccions específiques per poder desenvolupar-les i per allotjar els treballadors. Els masos més importants van instal·lar molins i serradores al costat de rius per aprofitar-ne la força de l'aigua.

Bosc, terres de conreu i moll del Marcus, Arbúcies, 1950.
Fons: Arxiu Narcís Roura, Museu Etnològic del Montseny.

Pou de neu, Rupit, 2012.
Font: Sebastià Giralt. Font: CTFC-Flickr.

Barraca de carboners a la vall de Santa Fe, al Parc Natural del Montseny, 1949.
Foto: Salvador Llobet. Fons: Salvador Llobet-Arxiu Municipal de Granollers.

El Molar de Dalt, al Parc Natural del Montseny, ca. 1940.
Foto: Salvador Llobet. Fons: Salvador Llobet-Arxiu Municipal de Granollers.